

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ НАВЧАЛЬНИХ СЕКЦІЙ СПОРТИВНОГО І ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Пічурін Валерій

Дніпропетровський Національний університет залізничного транспорту
ім. акад. В. А. Лазаряна

Аннотація

Приведены результаты исследования особенностей ряда характеристик личности студентов учебных секций спортивного воспитания и физического воспитания. У студентов из учебной секции спортивного воспитания выявлено статистически-значимо более высокие показатели по факторам «эмоциональная неустойчивость – эмоциональная устойчивость» и «робость – смелость». У студентов из учебной секции физического воспитания выявлено статистически-значимо более высокие показатели по фактору «доверчивость – подозрительность». По ряду факторов выявлено статистически-значимые различия между группой студентов из учебной секции физического воспитания и подгруппами студентов из учебной секции спортивного воспитания, которые занимались такими видами спорта, как легкая атлетика, плавание, тяжелая атлетика, спортивная гимнастика.

Ключевые слова: физическое воспитание, факторы личности, лёгкая атлетика, плавание, футбол, тяжёлая атлетика, спортивная гимнастика.

Annotation

The results of studies of the characteristics of a number of individual students in the educational sections of sports education and physical education. Students from the training section sports education statistically significant showed higher scores on factors “emotional instability - emotional stability” and “timidity - courage”. The students of the physical education curriculum sections revealed statistically significantly showed higher rates by a factor of “credulity - suspicion”. On a number of factors revealed statistically significant differences between the group of students from the educational section of physical education and subgroups of students learning section sports education, who were engaged in sports such as athletics, swimming, weightlifting, gymnastics.

Key words: physical education, personality factors, athletics, swimming, football, weightlifting, gymnastics.

Постановка проблеми. Результативність професійної діяльності сучасного фахівця залежить від багатьох складових. Важливе місце серед них посідають професійно-значимі риси особистості. В той же час, цілеспрямованої роботи по їх формуванню у вищій школі не проводиться. Фізична культура і спорт є однією із небагатьох сфер життєдіяльності студента, в яких може ефективно вирішуватись завдання формування його особистості. Важливо виявити можливості різних видів фізкультурної і спортивної діяльності у формуванні тих чи інших характеристик особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наш час спеціальних досліджень, спрямованих на вивчення питання використання фізичної культури для формування особистості вкрай мало. В цьому контексті слід відзначити роботи В. М. Шебеко [7], О. І. Головченко [2], А.О.Артюшенко [1], О. П. Гонтарь [3], О. Р. Кабірової [4], Є. Г. Матвеева [5], В. Ю. Солонського [6]. В той же час залишається ще чимало питань. Недостатньо вивченим, наприклад, є питання можливості ефективного використання в ході навчальних занять з фізичного виховання різних видів спорту для формування тих чи інших характеристик особистості у студентів.

Роботу виконано відповідно до тематичних планів науково-до-

слідної роботи кафедри фізичного виховання Дніпропетровського Національного університету імені В. А. Лазаряна. Вона є складовою теми «Теоретико-методологічні та педагогічні основи психологічної і психофізичної підготовки студентів в процесі фізичного виховання» (державний реєстраційний номер 0113U006237).

Мета дослідження. Виявлення специфіки прояву ряду факторів особистості у студентів навчальної секції спортивного виховання, які займалися такими видами спорту, як легка атлетика, плавання, футбол, важка атлетика, спортивна гімнастика, а також – у студентів навчальної секції фізичного виховання.

Результати дослідження та їх обговорення. Ми виходили з того, що оскільки суттєвою особливістю навчальних занять з фізичного виховання у навчальній секції спортивного виховання є спортивна діяльність, а суттєвою особливістю навчальних занять з фізичного виховання у навчальній секції фізичного виховання є заняття фізичною культурою, то відмінності у рівні прояву факторів особистості у студентів цих навчальних секцій можуть бути спричинені саме заняттями спортом.

В якості статистичної нульової гіпотези виступало припущення про те, що різниця між показниками рівня прояву факторів особистості у студентів навчальної секції фізичного виховання і у студентів навчальної секції спортивного виховання значимо не відрізняються від нуля.

Альтернативною статистичною гіпотезою було припущення про те, що різниця між показниками рівня прояву факторів особистості у студентів навчальної секції фізичного виховання і у студентів навчальної секції спортивного виховання значимо відрізняється від нуля.

Психологічна діагностика факторів особистості у студен-

тів проводилась з використанням тесту Кеттелла. Статистичну обробку даних було проведено з використанням U-критерія Манна – Уїтні.

В дослідженні взяли участь 66 студентів Дніпропетровського Національного університету залізничного транспорту ім. В. А. Лазаряна. Це були чоловіки віком від 17 до 20 років. 33 студенти із них відвідували навчальні заняття з фізичного виховання у навчальній секції фізичного виховання. Також 33 студенти відвідували навчальні заняття з фізичного виховання у навчальній секції спортивного виховання. У вибірку з навчальної секції спортивного виховання було включено студентів, які займалися такими видами спорту як: легка атлетика (7 студентів), плавання (7 студентів), футбол (8 студентів), важка атлетика (6 студентів), спортивна гімнастика (5 студентів). Рівень їх спортивної кваліфікації був від 1 розряду до майстра спорту.

За результатами проведеної роботи було встановлено, що існують статистично-значимі відмінності показників у студентів з навчальної секції фізичного виховання і у студентів з навчальної секції спортивного виховання за такими факторами, як: «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «несміливість – сміливість», «довірливість – підозрілість».

Так, за фактором «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» U емпіричне склало 390,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 415$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 5,03 стена. Середнє арифметичне за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання становило 6,15 стена. Суттєво вищими є показники емоційної стійкості у студентів з навчальної секції спортивного виховання.

За фактором «несміливість – сміливість» U емпіричне склало

396,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 415$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 5,46 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання становило 6,45 стена. Суттєво вищими є показники за фактором у студентів навчальної секції спортивного виховання.

За фактором «довірливість – підозрілість» U емпіричне склало 388 (критичне значення $p \leq 0,05 = 415$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 6,54 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання становило 5,39. Суттєво вищими є показники за фактором у студентів навчальної секції фізичного виховання.

За такими факторами як «замкнутість – товариськість», «інтелект», «підпорядкованість – домінантність», «стриманість – експресивність», «схильність до почуттів – висока нормативність поведінки», «жорсткість – чутливість», «практичність – розвинена уява», «прямолінійність – дипломатичність», «впевненість в собі – тривожність», «консерватизм – радикалізм», «конформізм – нонконформізм», «низький самоконтроль – високий самоконтроль», «розслабленість – напруженість», «адекватність самооцінки», отримано емпіричні значення U, які знаходяться в зоні незначимості.

Наступним етапом дослідження стало виявлення специфіки можливого впливу конкретного виду спорту на особистість студента. Для цього було проведено статистичну обробку даних експериментальної групи навчальної секції фізичного виховання і частини даних експериментальної групи навчальної секції спортивного виховання, до якої входили тільки студенти, які займалися

конкретним видом спорту (легкою атлетикою, плаванням, футболом, важкою атлетикою, спортивною гімнастикою).

За результатами цієї роботи було встановлено, що існують статистично-значимі відмінності показників рівня прояву факторів особистості у студентів з навчальної секції фізичного виховання і у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались легкою атлетикою, за такими факторами як «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «схильність до почуттів – висока нормативність поведінки», «практичність – розвинена уява».

Так, за фактором «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» U емпіричне склало 39,5 (критичне значення $p \leq 0,01 = 49$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 5,03 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались легкою атлетикою склало 7,85 стена. Суттєво вищими виявились показники студентів, що займались легкою атлетикою.

За фактором «схильність до почуттів – висока нормативність поведінки» U емпіричне склало 65,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 68$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 6,51 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались легкою атлетикою склало 8 стенив. Суттєво вищими були показники студентів-легкоатлетів.

За фактором «практичність – розвинена уява» U емпіричне склало 58,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 68$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 4,81 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів-легкоат-

летів становило 6,14 стена. Суттєво вищими виявились показники студентів-легкоатлетів. Для них характерними були середні стени за фактором. Для студентів з навчальної секції фізичного виховання – низькі стени.

За іншими факторами отримано емпіричні значення U , які знаходяться в зоні незначимості.

Зафіксовано статистично-значимі відмінності показників рівня прояву за фактором «низький самоконтроль – високий самоконтроль» між групою студентів з навчальної секції фізичного виховання і підгрупою студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались плаванням. U емпіричне склало 65 (критичне значення $p \leq 0,05 = 68$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання було 5,87 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались плаванням, склало 4 стени. Суттєво вищими є показники студентів з навчальної секції фізичного виховання. За іншими факторами, при порівнянні цих груп, отримано емпіричні значення U , які знаходяться в зоні незначимості.

При порівнянні показників студентів з навчальної секції фізичного виховання і показників студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались футболом, за всіма факторами особистості отримано емпіричні значення U , які знаходяться в зоні незначимості.

Порівняння показників студентів з навчальної секції фізичного виховання і показників студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались важкою атлетикою, дозволило встановити статистично-значиму відмінність за такими факторами як «замкнутість – товариськість», «підпорядкованість – домінантність», «консерватизм – радикалізм», «адекватність самооцінки».

Так, за фактором «замкнутість – товариськість» U емпіричне склало 40 (критичне значення $p \leq 0,05 = 56$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 4,33 стени. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались важкою атлетикою становило 7 стенив. Суттєво вищими виявились показники студентів-важкоатлетів.

За фактором «підпорядкованість – домінантність» U емпіричне склало 53,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 56$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 4,75 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались важкою атлетикою склало 6,5 стена. Суттєво вищими є показники студентів-важкоатлетів.

За фактором «консерватизм – радикалізм» U емпіричне склало 37 (критичне значення $p \leq 0,05 = 56$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання було 5,6 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались важкою атлетикою становило 3,16 стена. Суттєво вищими виявились показники студентів з навчальної секції фізичного виховання. Показники студентів-важкоатлетів були від 5 стенив і нижче.

За фактором «адекватність самооцінки» U емпіричне склало 40,5 (критичне значення $p \leq 0,05 = 56$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання склало 6 стенив. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались важкою атлетикою,

складало 8,16 стена. Суттєво вищими є показники студентів-важкоатлетів. Переважна більшість із них мала високі стени за фактором.

За іншими факторами отримано емпіричні значення U , які знаходяться в зоні незначимості.

Зафіксовано статистично-значимі відмінності показників студентів з навчальної секції фізичного виховання і студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались спортивною гімнастикою за такими факторами як «інтелект», «довірливість – підозрілість», «конформізм – нонконформізм».

Так, за фактором «інтелект» U емпіричне склало 25 (критичне значення $p \leq 0,01 = 28$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання складало 4,27 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались спортивною гімнастикою складало 7,2 стени. Суттєво вищими виявились показники студентів-гімнастів.

За фактором «довірливість – підозрілість» U емпіричне склало 23,5 (критичне значення $p \leq 0,01 = 28$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання складало 6,54 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались спортивною гімнастикою складало 3 стени. Суттєво вищими були показники студентів з навчальної секції фізичного виховання.

За фактором «конформізм – нонконформізм» U емпіричне склало 36 (критичне значення $p \leq 0,05 = 43$). Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з навчальної секції фізичного виховання становило 5,42 стена. Середнє арифметичне показників за фактором у студентів з на-

вчальної секції спортивного виховання, які займались спортивною гімнастикою складало 3,4 стена. Суттєво вищими виявились показники студентів з навчальної секції фізичного виховання.

За іншими факторами отримано емпіричні значення U , які знаходяться в зоні незначимості.

Виявлені відмінності прояву якостей особистості у студентів навчальних секцій фізичного і спортивного виховання пояснюються, на нашу думку, специфічним впливом спорту як виду діяльності. Властивими для нього є змагальний характер діяльності, максимальне напруження фізичних і психічних можливостей людини, необхідність корекції режиму життя. Вказана специфіка суттєво впливає на формування як організму так і психіки спортсмена. Для спортсменів притаманними є: вдосконалені фізіологічні функції організму, високий рівень працездатності, високий рівень розвитку умінь і навиків та фізичних якостей, високий рівень розвитку відчуттів, сприйняття, уваги, оперативного мислення, великий досвід переживання різноманітних емоційних станів і відчуттів, здатність управляти своїм емоційним станом, розвинені вольові якості особистості, здатність до правильної оцінки дій інших людей і своїх власних дій, вміння прогнозувати їх ефективність та ін. Характерною особливістю спорту є й те, що це такий вид діяльності, який вимагає подолання труднощів. Це також значною мірою впливає на формування особистості.

Висновки

Плануючи дослідження нами було висунуто статистичні гіпотези, проведено статистичну обробку даних експериментальної групи з навчальної секції фізичного виховання і даних експериментальної групи з навчальної секції спортивного виховання. Встановлено:

1. Студентів з навчальної секції спортивного виховання характеризують статистично-значимо вищі показники за факторами «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» і «несміливість – сміливість». Ці характеристики особистості (особливо перша) є виключно важливими для професійної праці на залізничному транспорті. Можна рекомендувати заняття в навчальній секції спортивного виховання для формування емоційної стійкості студентів-залізничників.

2. Студентів з навчальної секції фізичного виховання характеризують статистично-значимо вищі показники за фактором «довірливість – підозрілість». Можна рекомендувати заняття в навчальній секції спортивного виховання для формування у студентів таких соціально-значимих якостей як відвертість, довірливість, доброзичливість по відношенню до інших, терпимість, товариськість, відсутність заздрості, здатність жити в злагоді з оточуючими і добре працювати в колективі.

3. Студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались легкою атлетикою, характеризують статистично-значимо вищі показники за факторами «емоційна нестійкість – емоційна стійкість», «схильність до почуттів – висока нормативність поведінки», «практичність – розвинена уява». Можна рекомендувати заняття легкою атлетикою для формування у студентів емоційної стійкості, усвідомленого дотримання норм і правил поведінки, наполегливості у досягненні цілі, точності, відповідальності, ділової спрямованості, розвитку уяви і творчого потенціалу особистості.

4. Студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займались плаванням, характеризують суттєво нижчі показники за фактором «низький самоконтроль – високий самоконтроль». При цьому характерним є перевага

середніх стенів за фактором. Такі студенти у більшій мірі (у порівнянні зі студентами з навчальної секції фізичного виховання) схильні до недисциплінованості, внутрішньої конфліктності уявлень про себе. У них у меншій мірі розвинений самоконтроль, точність виконання соціальних вимог, контроль своїх емоцій і поведінки, доведення всякої справи до кінця.

5. У студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займалися футболом, не виявлено статистично-значимих відмінностей у рівні прояву факторів особистості в порівнянні зі студентами з навчальної секції фізичного виховання.

6. Студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займаються важкою атлетикою, характеризують статистично-значимо вищі показники за факторами «замкнутість – товариськість», «підпорядкованість – домінантність», «адекватність самооцінки». Студентів-важкоатлетів при цьому характеризують статистично-значимо нижчі показники рівня прояву за фактором «консерватизм – радикалізм». Можна рекомендувати заняття важкою атлетикою для формування у студентів таких якостей, як відкритість, товариськість, природність в поведінці, уважність, доброта, активність в усуненні конфліктів, відсутність боязні щодо критики. Заняття важкою атлетикою сприяють також розвитку у студентів впевненості у собі, незалежності в судженнях і поведінці. При цьому заняття важкою атлетикою формують і схильність завищува-

ти свої можливості і переоцінювати себе, консерватизм, схильність до моралізації і повчань.

7. Студентів з навчальної секції спортивного виховання, які займалися спортивною гімнастикою, характеризують статистично-значимо вищі показники за факторами «інтелект» і статистично-значимо нижчі показники за факторами «довірливість – підозрілість» та «конформізм – нонконформізм». При цьому за фактором «інтелект» виявлено перевагу у студентів-гімнастів високих стенів, а за факторами «довірливість – підозрілість» та «конформізм – нонконформізм» – низьких. Можна рекомендувати заняття спортивною гімнастикою для формування у студентів таких якостей як абстрактність мислення, кмітливість, відвертість, довірливість, доброзичливість по відношенню до інших, терпимість, відсутність заздрості, здатність жити в злагоді з оточуючими і добре працювати в колективі. При цьому заняття спортивною гімнастикою сприяють формуванню і таких якостей, як залежність від групи, слідування за суспільною думкою, орієнтація на соціальне схвалення, відсутність ініціативи у прийнятті рішень.

Література:

1. Артюшенко А. О. Теоретико-методичні засади формування в учнів загальноосвітньої школи особистісної мобільності у процесі фізичного виховання [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / А. О. Артюшенко. – К., 2012. – 38 с.

2. Головченко О. І. Особливості впливу фізичного виховання на формування особистості учнів середнього шкільного віку [Текст] / : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02 / О. І. Головченко. – Харків, 2011. – 19 с.
3. Гонтарь О. П. Развитие физической культуры личности студента технического вуза [Текст] / : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / О. П. Гонтарь. – Барнаул, 2012. – 25 с.
4. Кабирова О. Р. Эстетическое воспитание студентов технического вуза средствами физической культуры [Текст] / : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / О. Р. Кабирова. – Магнитогорск, 2007. – 24 с.
5. Матвеев Е. Г. Физическое развитие курсантов как фактор личностно-профессионального становления будущего военного специалиста [Текст] / : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. Г. Матвеев. – Воронеж, 2012. – 24 с.
6. Солонский В. Ю. Психологические характеристики курсантов военного вуза как субъектов учебной деятельности и их развитие средствами физической культуры [Текст] / : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / В. Ю. Солонский. – СПб., 2012. – 21 с.
7. Шебеко В. Н. Формирование личности ребёнка дошкольного возраста средствами физической культуры [Текст] / : автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / В. Н. Шебеко. – М., 2011. – 53 с.

